

ไม้แบกโลก

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “ยิ่งรู้ยิ่งทุกข์”

กราบนมัสการหลวงพ่อดอนนี่ผมอายุ ๔๐ ปีแล้วครับ ผมสนใจศึกษาและปฏิบัติธรรมมานานแล้วตั้งแต่ตอนเป็นวัยรุ่น ปัจจุบันนี้ผมปฏิบัติด้วยการหมั่นเจริญมรณานุสติ และกำหนดรู้ทุกข์ในชีวิตประจำวันด้วยการระลึกไปที่ความไม่เที่ยงแท้ของรูปนามทั้งหลาย ทั้งที่เป็นสุขและเป็นทุกข์

ผลที่เกิดขึ้นตอนนี้ ผมเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายทางโลก เบื่อชีวิตทางโลกอย่างมาก เพราะเห็นแล้วว่าไม่มีอะไรน่ายินดีเลย ทุกอย่างเดินไปหาความเสื่อมทั้งสิ้น ทั้งคนและสิ่งของ ยิ่งผูกพันยึดมั่นก็ยิ่งทุกข์หนักเมื่อต้องจากไป รู้สึกว่าสิ่งต่างๆ ในโลกเขานิยมมันมีสาระน้อย ไม่คุ้มกับที่ต้องใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อดิ้นรนไขว่คว้าให้ได้มา เกิดมาทั้งที่ดิ้นรนไขว่คว้าเหมือนๆ กันหมด รู้ทั้งรู้ว่าจะลงเอยอย่างไร ตัวอย่างก็มีให้ดูมากมาย แต่ก็ต้องดิ้นรนไขว่คว้า ไม่เพื่อตนเองก็เพื่อครอบครัว เป็นทุกข์มากครับที่ต้องดิ้นรนเพื่อสิ่งที่เราไม่ได้ต้องการ มันเหมือนคนหมดไฟครับหลวงพ่อดอนนี่ ผมอยากจะปลีกวิเวกหรือออกบวชไปเลย แต่ก็ทำไม่ได้สักอย่างเพราะมีครอบครัวแล้ว ผมรู้สึกเป็นทุกข์มากๆ อยากจะขอหลวงพ่อดอนนี่โปรดเมตตาช่วยแนะนำผมด้วยว่าผมควรจะคิดและทำอย่างไรดี

ตอบ : เห็นไหม คิดได้ต่อเมื่อสายไปเสียแล้ว เพราะว่าทางโลกเขาพูดกันอย่างนี้ คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า คนในก็อยากออก คนมีครอบครัวแล้วก็เบื่อหน่าย ไร้คนนอกมันอยากเข้านะ คนนอกนี่สงสัย ยังไม่รู้จัก คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า แต่พอเข้าไปแล้วก็เป็นอย่างนี้ ความทุกข์เป็นแบบนี้

แต่ตอนนี้กรณีนี้มันเป็นกรณีคู่เวรคู่กรรม คู่สร้างคู่สม คู่ทุกข์คู่ยาก มันมีของมันมา ถ้ามีของมันมานะ มันมีของมันมา ถึงเวลาแล้วมันก็ต้องเป็นไปตามเวรตามกรรม เว้นไว้แต่ของเราถือพรหมจรรย์

เวลาถือพรหมจรรย์นะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผยแผ่ธรรมใหม่ๆ มีคนมาติฉินนินทาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากเลย บอกว่า ถ้าคนถือศีล ๕ โลกนี้ก็จะไม่มีคนเกิดเลยสิ แล้วถือพรหมจรรย์ใหญ่เลย วันหลังมนุษย์จะไม่มีในโลกนี้เลย

ไอ้โฮ! ถ้าเราฟังเราก็เชื่อเนาะ เพราะถือศีล ๕ แล้ว เราถือพรหมจรรย์แล้ว เราไม่มีครอบครัวกัน แล้วมนุษย์มันจะเกิดที่ไหน มนุษย์มันต้องไม่มีสิ นี่พูดถึงทางความคิดของโลกเขา แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านรู้แจ้งโลก มันเป็นไปไม่ได้หรอก มันเป็นไปไม่ได้ว่าคนถือศีล ๕ หรือคนไม่มีครอบครัวแล้วมันจะทรงความรู้สึกนึกคิดอย่างนี้ตลอดไป เพราะอะไร เพราะคนยังไม่เคยปฏิบัติยังไม่รู้จักไอ้เรื่องกามราคะ เรื่องกามราคะปฏิเสธ ไอ้ความผูกพันของใจนี้

อย่างอื่นเจ็บไข้ได้ป่วย ไปหาหมอ หมอก็รักษาให้หายได้ เวลาโรคกิเลสในใจไม่มี ใครรักษาให้ได้เลย เวลาประพฤติปฏิบัติเอาจริงเอาขนาดไหนก็ยังสู้มันไม่ได้ แล้วสู้ไม่ได้แล้วจะเอาอะไรไปปะทะกับมันล่ะ

แล้วบอกว่าเวลาคนมาถือศีล ๕ คนถือพรหมจรรย์แล้ว แล้วอย่างนี้โลกนี้ก็ว่างจากมนุษย์เลย

ในพระไตรปิฎก ประเด็นนี้เขามาติเตียนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเยอะมาก ถ้าเป็นพวกเรา เราก็ไปเลยนะ พอเขาติเตียน ไปเลย เพราะอะไร เพราะรูปแบบเป็นอย่างนั้น แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านรู้ว่าคนทำอย่างนั้นได้ยาก เพราะคนที่จะทำอย่างนั้นได้ต้องมีอำนาจวาสนาบารมี คนที่สร้างบุญญาธิการมาถึงจะทำขนาดนั้นได้ เพราะเวลาอย่างเช่นครูบาอาจารย์ของเรา เวลาตั้งสัจจะว่าเราจะนั่งตลอดรุ่ง นั่งตลอดรุ่งเป็นสัจจะเราตั้งขึ้นมา แล้วเราทำได้ไหม ทุกคนอยากทำงานความดี ทุกคนมีเป้าหมายอยากจะพ้นจากทุกข์ แล้วเราไปทำจริงๆ ทำไหวไหม

มีพระนะ พระเพื่อนเราเล่าให้ฟัง บอกว่าเวลาหลวงตาท่านขึ้นชมว่าคนที่มีความเข้มแข็ง คนที่ประพฤติปฏิบัติ ใ้พระเราก็อยากจะเข้มแข็งให้หลวงตาได้ชม มันก็ไปนั่งในกุฏินะ แล้วก็บอกวานให้พระเอาเชือกผูกที่ ผูกกับเสากุฏิไว้เลย ใ้พระก็ผูกเต็มทีเลยนะ ผูกแบบว่าสุดความสามารถเลย แล้วก็กลับไปกุฏิ ไปนั่งภาวนาอยู่นะ เอ! เพื่อนเราจะทุกข์ขนาดไหนนะ ตี ๒ ตี ๓ ลองแอบไปดูซิเพื่อนจะทนได้หรือทนไม่ได้ ไปถึงมันนั่งสูบบุหรี่อยู่นะ เพื่อนก๊งเลย บอกเฮ้ย! มัดไว้ขนาดนั้นทำไมออกได้ล่ะ

เวลาที่มันจะออกแล้วมันพูดอย่างนี้ คำพูดของคนที่จะใกล้ตายไปไหน คนเรา มันจะใกล้ตาย คนเรามันทุกข์ทรมาน มันต้องมีปัญญาหาทางดิ้นรนออกจนได้ พูดอย่างนี้เลยนะ

แล้วมาคิดดูสิ เรามาคิดว่าเวลาหลวงตาท่านตั้งสัจจะ ไม่มีอะไรผูกมัดเลย มันเป็นความเจตนาตัวเดียว มีเจตนา มีความมั่นคง แล้วนั่งสมาธิไป เห็นไหม เวลาเวทนา มันเกิด ท่านพูดเลยนะ เพราะท่านเปรียบเทียบ คนที่มันเป็นแล้วมันถึงเปรียบเทียบได้ไง บอกว่า เหมือนเรานั่งอยู่นะ แล้วมันมีคนเอาฟืนมาทับถมใส่ตัวเรา แล้วจุดไฟเผาตัวเรา เวลาเวทนา พอปุ๋ยเวทนามันมา มันขนาดนั้นนะ แต่ทำไมท่านมีสัจจะ ท่านทนของท่านได้ล่ะ ท่านทนของท่านได้ แล้วไม่ใช่ทนเฉยๆ ทนด้วยขันติ ทนโดยเอาความกดทับไว้ ท่านทนของท่านแล้วท่านใช้สติปัญญาของท่านแยกแยะ

มันทนอยู่เฉยๆ มันทนอยู่ไม่ไหวหรอก มันต้องมีสมาธิ มันต้องมีหลัก แล้วมันพิจารณาแยกแยะให้เวทนาสักแต่ว่าเวทนา แล้วพอพิจารณาเวทนาจนมันปล่อยวาง เวทนาได้ มันถึงจะข้ามพ้นเวทนาไปได้

เพราะว่าคนที่มีความเจตนา มีความตั้งใจมั่น ไม่มีเชือก ไม่มีวัตถุสิ่งใดมาผูกมัดเลย แต่ท่านมีเจตนาของท่าน ท่านทำของท่านได้

ใ้ของเราเห็นท่านทำ ปรารถนาอยากจะทำบ้างนะ แต่จิตใจเราอ่อนแอ เรากลัวตัวเราเอง เรากลัวเราทนไม่ไหวใช่ไหม ให้หมู่คณะผูกไว้ละ ผูกไว้เลย ผูกอย่างดีเลยว่าจะแกะไม่ได้ แล้วเอ็งไป ข้าจะนั่งตลอดรุ่ง มาหาอีกที นั่งสบายเลย ทำไมมันออกได้ล่ะ เชือกหรือ ไซ่หรือ สิ่งใดหรือ มัดไว้ไม่ได้ มัดไว้ไม่อยู่

นี่พูดถึงว่าคนที่เจตนาที่ดี คนที่ทำที่ดี แต่ถ้าเวลาคนที่สู้ไม่ได้ แล้วเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผยแผ่ธรรม “ถ้าอย่างนี้ต่อไปก็ไม่มีมนุษย์ในโลกนี้เลยดี ออกบวชหมดเลย เป็นพระอรหันต์หมดเลย ในโลกนี้จะไม่มีความมีมนุษย์เลย” นี่เขาตีเนียนในพระไตรปิฎก

เราอ่านครั้งแรกเราก็เห็นจริงกับเขานะ เพราะว่ายังโง่งอยู่ไง เวลาโง่งเห็นจริงกับเขาเลยนะ เออ! ถ้าคนมันถือศีล ๕ ถ้าคนเขาถือศีล ๘ ถ้าคนถือศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ เออ! มันก็ไม่มีมนุษย์จริงๆ นะสิ แต่มันเป็นไปได้ไหม ถ้ายังโง่งอยู่ก็เออ! ใช่

แต่พอฉลาดขึ้นมาะ มันเป็นไปได้หรือหอก มันเป็นไปได้ พระบวชแล้วยังสึกเลย พระบวชมา ๒๐-๓๐ พรรษา สึก สึกทั้งนั้นนะ ยังอยู่ไม่ได้เลย มันอยู่ไม่ได้เพราะเขาควบคุมกิเลสเขาไม่ได้ ถ้าควบคุมกิเลสแล้ว เวลามันเป็นไปได้ตามเวรตามกรรม แต่เวลาเราไม่มีสติปัญญาจะต่อสู้อย่างไร

นี่พูดถึงว่าเวลาความเห็นทางวิทยาศาสตร์ ความเห็นทางวิทยาศาสตร์เห็นเป็นวัตถุไง แต่ถ้าความเห็นทางธรรม คนเรามีเวรมีกรรมมา เจตนาดีชั่วสูงต่ำ คนเรานะ ตั้งใจดีมา แต่เวลามันผิดพลาด มันผิดพลาดไป เวลากรรมบังตานะ เวลากรรมบังตา มันบังตาอย่างไร

เวลาพระอานนท์ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารภจะร้อยสัตว์ชนสัตว์ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทำได้ทั้งนั้นนะ แล้วถึงเวลาพยายามทำอุบายให้พระอานนท์เข้าใจว่า ถ้ามีคนอาราธนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านสามารถอยู่อีกที่หนึ่งหรืออยู่อีกที่ใดก็ได้ เพราะท่านมีอิทธิบาท ๔ ผู้ที่มีอิทธิบาท ๔ จะอยู่ก็ง่ายก็ได้ จะอยู่ที่ไหนก็ได้

ที่นี้พยายามทำอุบายให้พระอานนท์รู้ถึง ๑๕ ครั้งนะ ถึงครั้งที่ ๑๖ บอกพระอานนท์แล้วพระอานนท์ก็ยังมารดลใจ กรรมบังตา พระพุทธเจ้าก็บอก อิม! มันคงจะหมดโอกาสแล้วแหละ ถึงได้ปลงอายุสังขารไป มารดลใจวันมาฆบูชา มารดลใจ มารดลใจก็มาสนทนากับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคลาธิษฐาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงปลงอายุสังขาร โลกธาตุนี้ไหวหมดเลย

พอโลกธาตุไหว พระอานนท์เห็นแล้วว่ามันแปลกประหลาด ก็เข้าไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะมันเชื่อมันกันมาตั้งแต่ต้น “สิ่งที่ไม่เคยมีไม่เคยเป็นได้เป็นแล้วพระเจ้าคะ สิ่งนี้มันคืออะไรพระเจ้าคะ”

“อานนท์ มันเป็นอย่างนี้เองแหละ มันเป็นตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปลงอายุสังขาร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน โลกธาตุจะหวั่นไหว”

พระอานนท์นี่เศร้าเลยนะ รู้เลยว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปลงอายุสังขารแล้ว ตั้งแต่นั้นมา โอ้ย! ทีนี้คร่ำครวญเลย อารานาแล้วอารานาอีก แต่ก่อนหน้านั้นทำเป็นอุบายถึง ๑๖ ครั้ง ทำไมพระอานนท์คิดไม่ได้ แต่พอท่านปลงอายุสังขารไปแล้ว เวลามันสะเทือนใจแล้ว ทำไมคร่ำครวญเรียกกร้องละ ใจคนทั้งนั้นนะ ก็ใจพระอานนท์นั่นละ

ทำอุบายถึง ๑๖ ครั้งให้พระอานนท์รู้นะ ๑๕ ครั้งที่แล้ว ถ้าพระอานนท์ ท่านพูดเลย “อานนท์ ถ้าเธออารานาเราครั้งแรก เราจะปฏิเสธ แล้วถ้าเธออารานาครั้งที่ ๒ เราก็จะปฏิเสธ ถ้าเธออารานาครั้งที่ ๓ เราจะยอมรับการอารานาของเธอเพื่ออยู่อีกกับหนึ่ง เพื่ออยู่หรือสัตว์ชนสัตว์ แต่เธอไม่อารานาเราเลย เราบอกเธอถึง ๑๖ หน เธอไม่อารานาเราเลย แต่พอเราปลงอายุสังขารแล้วมาคร่ำครวญหาอะไร มาคร่ำครวญหาอะไร”

เวลาว่าหมดเวรหมดกรรม เวลากรรมมันบังตาๆ “กรรมบังตาเป็นอย่างไรหลวงพ่อก” จะถามอีกนะ “หลวงพ่อก กรรมบังตามันเป็นอย่างไร”

ก็บังตาแบบนี้ไง บังตาแบบเซ่อๆ นี่กรรมบังตา แต่พอรู้แจ้งขึ้นมา พอจะมาอารานา จนคร่ำครวญนะ เสียใจมากเพราะเป็นพระโสดาบัน แต่ก็ด้วยบุญของพระอานนท์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “อานนท์ เธอไม่ต้องคร่ำครวญไปเลย เธอได้ทำคุณงามความดีไว้มาก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่อนาคต ถ้าจะมีผู้อุปัฏฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าข้างหน้า ก็จะไม่มีการอุปัฏฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มากกว่าพระอานนท์ไป จะทำได้อย่างมากที่สุดเท่าพระอานนท์ ไม่

มีใครสามารถจะทำมากกว่าพระอานนท์ไปได้ เธอได้สร้างคุณงามความดีไว้มาก เราบรินิพานไปแล้ว ๓ เดือนจะมีการสังคายนา ในวันนั้น เธอจะได้เป็นพระอรหันต์ในวันนั้น”

แต่ตอนพระอานนท์คร่ำครวญ เพราะเป็นพระโสดาบันอยู่ ก็อยากจะเป็นพระอรหันต์ไง อยากจะสิ้นกิเลสไง อยากจะมีคนซึ่งนำประพฤติปฏิบัติให้สิ้นกิเลสไง แล้วก็เป็นพระโสดาบันมา ๒๐-๓๐ ปี อยู่กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตลอด ก็รู้ว่าตัวเองไปไม่ได้

แล้วมันมีในพระไตรปิฎกเยอะนะ เวลาพระอานนท์ถึงเวร ถึงเวรจะต้องไป เพราะว่าภิกษุณีจำพรรษาที่ไหนต้องมีพระ จำพรรษาอยู่กับพระ แล้วจำพรรษาอยู่กับพระ ๑๕ คำต้องมีพระเข้าไปเทศน์สอนภิกษุณีตลอด

แล้วเวลาถึงคราวถึงเวรของพระอานนท์ต้องเข้าไปเทศน์ภิกษุณี พระอานนท์ไม่กล้าไป พระอานนท์เป็นพระโสดาบัน เพราะพระอานนท์เป็นผู้ที่ฉลาดไง รู้ว่าภิกษุณีที่เป็นพระอรหันต์เยอะแยะ ภิกษุณีที่เก่ง ภิกษุณีเป็นพระอรหันต์ แล้วพระโสดาบันไปมันก็ไปปล่อยไก่ซะใหม่

พระอานนท์ฉลาดมาก อยู่ในสุดตันตปิฎก พระอานนท์ก็จะไปอาราธนาพระกัสสปะ คือพระอานนท์จะไปอาราธนา อาราธนาพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์เข้าไปไง มีฤทธิ์เข้าไปเทศน์แทน ตัวเองรู้ไง

แต่ถ้าอย่างเป็นการนะ ถึงเวรไปเทศน์ภิกษุณีนะ ใ้โฮ! รีบๆ ไปเลย ฉันจะมาเทศน์ภิกษุณี ฉันเข้าเวร ภิกษุณีต้องฟังฉัน

มันก็มีอีกแหละ มีพระองค์หนึ่งเป็นพระอรหันต์ แต่ท่านเป็นเจโตวิมุตติ ท่านพิจารณากายไง แล้วไปเทศน์ภิกษุณีบ่อยครั้งเข้าๆ อยู่ในสุดตันตปิฎก แต่เราจำชื่อไม่ได้ เวลาพระองค์นี้เข้ามาเทศน์ ภิกษุณีเบื่อกันมาก เวลาพระองค์นี้มาเทศน์ “พิจารณากายพิจารณากาย กำหนดกาย ดูกาย” ภิกษุณีฟังทุกวันเลย เบื่อกันมาก

ทีนี้ท่านเป็นพระอรหันต์นะ แล้วท่านมีฤทธิ์ด้วย พอวันนั้นถึงเวรท่านเข้าไปเทศน์เห็นภิกษุณีนั่งกันหน้าเหมื่อยหมดเลย พอเข้าไปนั่งบ๊ีบ กำหนดเข้าอภิญญา เข้าเตโชเหาะขึ้นไปบนอากาศ แล้วลงมานั่ง เหาะขึ้นไปบนอากาศ แล้วลงมานั่ง

ภิกษุณีตาพองเลย คราวนี้ก็พิจารณากายอย่างเก่านั้นแหละ เพราะว่าเจโตวิมุตติท่านเทศน์อย่างนั้น เวลาเหาะเลยนะ เพราะท่านพูด พูดโดยสัจจะ แต่พวกเราปัญญาเข้าไม่ถึงไง พอเข้าไม่ถึง มาถึงก็ “กำหนดทำความสงบของใจ กำหนดทำความสงบของใจแล้วก็พิจารณากาย แยกกาย กายในกาย” มาอบรมบ่อยจนภิกษุณีจำได้เลยว่าพระองค์นี้จะพูดเรื่องอะไร พอเข้าเวรมาเห็นหน้าแล้ว อ้าว! มาอีกแล้ว หน้าเมื่อยเลย

ท่านรู้เพราะท่านเป็นพระอรหันต์ เหาะขึ้นไปบนอากาศนะ แล้วลงมา นั่งเสร็จแล้วเหาะขึ้นไปบนอากาศ แล้วลงมา เสร็จแล้วเทศน์

ไอ้โฮ! คราวนี้ทำไมพระองค์นี้เทศน์เพราะน่าดูเลย ทำไมเทศน์ดีดี ไอ้โฮ! เทศน์นี้ซาบซึ้งมาก

จิตใจของคน เห็นใหม่ นี่พูดถึงเวลาผู้ที่ฉลาด อยู่ในสังคมนะ ในสังคมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอตทัคคะ พระอรหันต์ พระอนาคามี พระสกิทาคามี พระโสดาบันเต็มไปหมด แล้วเวลาเราไปแสดงออก ถ้าเราไม่มีวุฒิภาวะแสดงออกไปนี่เป็นมากเลย คนเขายังรู้เขายังเก็บไว้ในใจ

ฉะนั้น เวลาพระอรหันต์ถึงเวลาจะเข้าเวร ไปนิมนต์พระกัสสปะ ไปนิมนต์พระองค์อื่นเข้าไป เพราะรู้ที่อยู่ว่าภิกษุณีนี้พระอรหันต์เยอะเยอะเลย แล้วเข้าไป ท่านมองทะลุหัวใจเลย แต่มันเป็นธรรมวินัย มันเป็นธรรมวินัยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังคับไว้ว่าภิกษุณีจะจำพรรษาต้องจำพรรษาอยู่กับภิกษุสงฆ์ด้วย แล้วทุก ๑๕ ค่าต้องมีพระเข้าไปอบรมภิกษุณี ภิกษุณีบวชแม้แต่ ๑๐๐ พรรษาจะต้องกราบไหว้พระแม่แต่บวชในวันนั้น ให้ภิกษุณีอยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์ ให้อยู่ในสงฆ์ นี่พูดถึงผู้ที่ฉลาดไง ถ้าเขาฉลาดอย่างนั้นมันก็เป็นประโยชน์

นี่เรายกขึ้นมาหลายเลย เพื่อจะย้อนกลับคำถามไง คำถามว่า ผมปฏิบัติธรรมมาตั้งแต่วัยรุ่น ปฏิบัติธรรมไปแล้วมันรู้สึกเบื่อหน่ายกับโลกนี้มาก ปฏิบัติไปแล้วมีความทุกข์ความยาก

ทั้งๆ ที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นธรรมโอสถ เพื่อให้ธรรมนี้มาขโมยจิตใจของเราไป แต่ทำไมเราปฏิบัติไปแล้วทำไมมันทุกข์มันยากล่ะ เวลามันทุกข์มันยากเพราะอะไร เพราะมันแบกโลกไป

เขาปฏิบัติมา เขาให้วางนะ เขาปฏิบัติมา คุณสิ เวลาเขาศึกษามา จบปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ภูไม่เห็นมึงเอาตำรามาด้วยเลย อย่างมากมันก็เอาใบประกาศมาใบเดียว เรียนมาแล้วมันก็อยู่ในสมอง ความรู้อยู่ในหัวมันไปหนักหัวใครล่ะ ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอดไง แล้วศึกษามาๆ เราปฏิบัติมา ปฏิบัติมาเพื่อวางไว้

ถ้ามันวางไว้ เห็นไหม มันยิ่งเศร้าใจนะ มันยิ่งเศร้าใจมันยิ่งวาง พอวางไว้แล้วมันเสียใจ มันสะเทือนใจแน่นอน มันสะเทือนใจว่า ถ้าเรามีโอกาส เราอยากจะทำประพฤติปฏิบัติให้มันลุล่วงไป เราปฏิบัติจะเป็นอย่างนั้น แต่เราไปไม่ได้ เราไปไม่ได้เพราะเรามีความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ดีงาม ถ้าความรับผิดชอบ รับผิดชอบ คุณสิ เวลาคนในพระพุทธศาสนาเรา ผู้เฒ่าผู้แก่มาวัดมาวามาวบวชพระกัน คุณสิ ผู้ที่รับราชการพอเกษียณแล้วเขาก็มาบวชพระ

ไฉนก็เหมือนกัน อายุ ๔๐ แล้ว มีครอบครัวด้วย มีลูกด้วย ส่งให้มันเรียนให้จบ จบแล้วมาบวช ไปบวชตอนนั้นก็ได้อายุอยากจะทำบวช แต่ถ้าไม่ได้บวช เราก็อยู่ได้ไง

เราจะบอกว่า ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามันเป็นธรรมโอสถ มันเป็นยา มันเป็นการรักษาโรค มันไม่เป็นการเพิ่มโรค แต่เราใช้ไม่เป็น เห็นไหมผลข้างเคียงไง เวลาเราปฏิบัติเรารู้สึกเบื่อหน่าย เบื่อหน่ายไปหมดเลย เบื่อหน่ายไปแล้วอย่างนี้ให้วางไว้เลย แล้วมาบวชพระ พอมาบวชพระนะ “เอ้! ที่บ้านเขาจะทำอย่างไรก็ไม่รู้เนาะ สงสัยเขาเอาตัวไม่รอด เอ้! ลูกมันคงจะกวนแม่มันน่าดูล่ะ”

มันเหมือนหลวงตา หลวงตาที่ถ้ำสาริกาไง หลวงปู่มั่นกำหนดจิตไปดูที่ไรนะ โอ้ย! คิดถึงแต่บ้าน จนหลวงปู่มั่นท่านจะไปเตือนนะ เข้าขึ้นมาก็ไปหาหลวงตา “หลวงตา แหม! แต่งงานใหม่กับแม่บ้านคนเก่าเมื่อคืนตั้งหลายรอบเนาะ” จนเขาตกใจ เพราะเขาคิดของเขาอยู่คนเดียว วิตกวิจารณ์อยู่คนเดียว เข้าขึ้นมากับของ หนีไปเลย

หลวงปู่มั่นท่านสะเทือนใจมาก สะเทือนใจว่า คำพูดจะพูดเพื่อประโยชน์ พูดเพื่อประโยชน์ให้เขาได้สติ เขามีสติปั้บ สติมันจะยับยั้งความคิดนั้น ถ้ายับยั้งความคิดนั้นเพื่อประพฤติกปฏิบัติขึ้นมา เขาอาจจะมึ่คุณธรรมขึ้นมา แต่เราไปพูดเพื่อเป็นประโยชน์ให้เขาได้สติ แต่เขากลับอายความคิดของเขาเอง

เขาอายว่าความคิดของเขา เขาคิดว่าเขาไปแต่งงานกับแม่บ้านคนเก่าที่บ้าน เขาคิดว่าเป็นความลับ ไม่มีใครรู้ แล้วเวลาหลวงปู่มั่นรู้ความคิดเขาหมดเลย เขาอยู่ไม่ได้ เขาเก็บของหนีไปเลย เห็นไหม ทั้งๆ ที่หลวงปู่มั่นท่านบอกท่านจะทำเพื่อประโยชน์นะนะ ท่านทำเพื่อหลวงตาองค์นั้น เพื่อให้หลวงตาองค์นั้นมีสติปัญญา ให้หลวงตาองค์นั้นเป็นประโยชน์ แต่คำพูดที่จะเป็นประโยชน์ คนที่ฟังไม่ได้ประโยชน์ มันเอาไปเป็นโทษ เก็บข้าวเก็บของหนีไปเลย

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเรามาบวชนะ ถ้าบวช เราเห็นว่าเป็นโทษเป็นภัย สิ่งทุกอย่างไม่ดีหมดเลย แต่ถ้าเรายังหักห้ามใจเราไม่ได้ เรามาบวชเป็นพระ ใ้้ความคิดอย่างนี้มันก็จะมาเผาเราในเพศของพระนะ

แต่นี้เรายังไม่ใช่เพศของพระ เราประพฤติกปฏิบัติใช่ไหม ถ้ามันเบื่อหน่ายมาก มันเบื่อหน่ายมากนะ มันเบื่อหน่ายทางโลก เบื่อหน่ายในชีวิต สิ่งที่เราชีวิตทั้งชีวิตมีแต่ดิ้นรนขวนขวายได้มาสิ่งที่มันรู้ๆ อยู่ เขาว่าได้มาสิ่งที่รู้ๆ อยู่ว่ามันจะลงเอยอย่างไร แต่ก็ต้องแสวงหา มันแสวงหาเพื่ออะไรละ แสวงหามาเพื่อเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยดำรงชีวิตในหน้าที่ของโลกนี้ งานของโลกนี้

แต่ถ้าเวลาเราปฏิบัติใช่ไหม เรามีสติใช่ไหม เรามีปัญญาใช่ไหม เวลาเกิดภาวนามยปัญญาใช่ไหม เวลานั้นเกิดคุณธรรมขึ้นมา เห็นไหม ที่ว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์ เพราะว่ามีศีลธรรม แต่ของเรามนุษย์ มนุษย์ที่มีคุณธรรมในหัวใจ

ถ้ามนุษย์มีคุณธรรมในหัวใจ บวชพระขึ้นมาแล้วศีล ๒๒๗ เท่ากัน แต่เวลาครูบาอาจารย์ของเราท่านเคารพ เคารพที่ไหน เคารพคุณธรรมในหัวใจนี้ ถ้าคนไหนมีคุณธรรมในหัวใจ เขาเคารพกันตรงนั้น ถ้าเคารพกันตรงนั้นเพราะอะไร เพราะเวลามันต่อสู้มา การต่อสู้นะ คนที่ยังไม่ประพฤติกปฏิบัติมันก็คิดว่าตัวเองทำได้ๆ เวลาคนประพฤติกปฏิบัติขึ้นมาแล้ว โอ้โฮ! มันแก่นของกิเลสเวลาจะสู้กับมันนะ

แต่เนื้เวลาผู้ที่คำถาม เห็นใหม่ ยิงรู้ยั้งทุกขั้

เขารู้ไว้ รู้ไว้ปล่อยวางไป รู้แล้ววางมัน รู้แล้ววางไว้ อย่าไปแบก เพราะยั้งรู้ยั้งไป
แบก เราไปเพิ่มความทุกขั้ให้ตัวเราเองไป

เราปฏิบัติ เราศึกษามา ศึกษาาเพื่อความรู้ ความรู้เขาใช้เพื่อประโยชน์กับชีวิต
วิชาชีพ ถ้าวิชาชีพเพื่อดำรงชีวิต แล้ววิชาชีพที่มีคุณธรรมด้วย เพื่อองค์กรนั้น เพื่อหมู่
คณะนั้น เพื่อประเทศชาติ เพื่อครอบครัว เพื่อชาติตระกูล นี่ถ้ามันมีคุณธรรมไป ถ้า
วิชาชีพอันนั้นถ้ามันมีกิเลส เตือดร้อนกันไปหมด

แต่เวลาถ้าเรามาปฏิบัติ ถ้ามันเป็นความจริง มันเป็นความจริงอย่างนี้จริง ๆ ถ้า
เป็นความจริงนะ มันสังเวช ถ้ามันสังเวชนะ มันสังเวชก็เตือนตนไว้ เตือนตนไว้ เราเป็น
คนที่ดี เราเป็นคนที่ดี ในครอบครัวเราก็ดูแลครอบครัวเราที่ดี มีลูกมีหลานเราก็สอนสิ่งที
ดี

ถ้าเราสอนนะ เราตั้งใจดีมากเลย สอนมันอย่างเต็มที่เลย แล้วถ้ามันเกิดขึ้นมา มัน
ผิดพลาดขึ้นมาละ เราก็เสียใจสองชั้นเลย หนึ่ง เราสอนแล้วเขาผิด เราก็ติตัวเราด้วย เรา
สอนคนไม่ดี อู๊ย! ไปใหญ่เลย

เราสอนเขาแล้ว เราบอกเขาแล้ว เราท่อมทุกอย่างเลย แต่ถ้าธาตุเขาก็เป็นอย่าง
นั้น เขามีความรู้อย่างนั้น เขาฝึกอยู่อย่างนั้น มันต้องอุเบกขาไป ดูธรรมชาติขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าสิ ธรรมชาติของผู้ปกครอง เห็นใหม่ เราชวนชวายเต็มที่ เราบอกเขา
เต็มที่ ถึงที่สุดแล้วมันเป็นกรรมของสัตว์ สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม ถ้ากรรมของสัตว์มัน
ให้ผลอย่างนั้น เราก็ต้องวางอุเบกขาไป เราต้องปลงวางได้ ถ้าเราปลงวางได้ นี่ธรรมชาติของ
ผู้บริหารไป ถ้าเราปลงวางไม่ได้ เราก็โทษเรา ผิดเพราะเราๆ โลกนี้ผิดเพราะเราคนเดียว
คนอื่นดีหมดเลย เราผิดคนเดียว

มันต้องวางได้ แต่ไม่ใช่วางตั้งแต่ต้นใจ เริ่มต้นเราเป็นคนไม่เอาไหนเลย แล้วบอก
เราวางหมดแล้ว เราเป็นคนดี ภูไม่รับผิดชอบอะไรเลย ภูก็ไม่รับผิดชอบอะไรเหมือนกัน
ภูวางหมดเลย ภูเป็นคนดี...อย่างนี้ก็ไม่ถูก เห็นใหม่

กาลเทศะ ควรใช้ตอนไหน ควรใช้อย่างใด เราต้องใช้ให้ถูก ใช้ให้ถูกที่ ถูกที่ถูกเวลา มันจะเหมาะสม ถ้าใช้ไม่ถูกที่ไม่ถูกเวลา น่าเกลียดทั้งนั้นนะ เห็นไหม เด็กๆ เด็กๆ มา โอ้โฮ! ไร่เดียงสาหร่ายรักมากนะ แต่ถ้าผู้ใหญ่ไร่เดียงสาหร่ายใช้ไม่ได้ ผู้ใหญ่ต้องมีการศึกษา ผู้ใหญ่ต้องมีวุฒิภาวะ ผู้ใหญ่ต้องมีมารยาท

เราเป็นผู้ใหญ่นะ แต่เด็กมันไร่เดียงสา มันเป็นธรรมชาติของเขา มันต้องใช้ให้ถูกที่ถูกเวลา มันดูดีไปหมด ถ้าใช้ไม่ถูกที่ไม่ถูกเวลา มันเสียหายอย่างนี้

นี่ก็เหมือนกัน เรามาปฏิบัติใช้ใหม่ ถูกต้องดีงาม เห็นด้วย แต่ปฏิบัติมารู้เท่าแล้วให้วางไว้ใจ วางไว้ อย่าเผาตัวเอง อย่าเผาหัวใจของตัวเอง ธรรมะนี้เขาไว้ดับไฟ เขาไม่ได้ไปเสริมไฟ ถ้าธรรมะเขาไว้ดับไฟ วางไว้ ไม่แบกโลก อย่าไปแบกโลก ถ้าไม่แบกโลกเลย ถ้าไม่มีธรรมะนะ ทุกข์กว่านี้ ถ้าไม่มีธรรมะนะ ทุกข์กว่านี้ ถ้ามันคิดได้ คิดได้กึ่งๆ

ถ้าเราไม่มีธรรมะ คิดไปประสาเรา คิดประสาเราก็เหมือนที่ว่าพระอานนท์ว่านั่นแหละ ถ้าคิดแบบโลกคิดแบบนั้น มันสุดโต่ง มันไม่มีพอดีหรอก

ถ้าคิดแบบธรรมะ ในธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในคณะสงฆ์จะไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำไมมันเป็นเช่นนี้ ทำไมมันเป็นเช่นนี้ ทำไมพระองค์นี้เป็นอย่างนี้ อย่างเทวทัต ทำไมเทวทัตเป็นอย่างนี้

โอ้ย! เธออย่าถามให้มากไปเลย เทวทัตเป็นมาตั้งแต่เดิม เป็นมาตั้งแต่รุ่น ตั้งแต่ก่อนที่เราปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์อีก มันเป็นมาตั้งแต่รุ่น แล้วเรื่องนี้ทำไมเป็นมาตั้งแต่รุ่น มันเป็นมา

เวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่กับพระจะไปถามเลย ทำไมมันเป็นอย่างนี้ล่ะ ทำไมพระองค์นี้ฟังเทศน์องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคนเดียวเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาล่ะ ดูสิ คนนี้คนทุกตะเข้ญใจ ชีวิตเขาเร้าร้อนนัก ทำไมมาปฏิบัติทีเดียวเป็นพระอรหันต์ล่ะ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย เมื่อชาตินั้นเขาทำอย่างนั้น เมื่อชาติ
นั้นเป็นอย่างนั้น

ใ้เราก็บอกว่าภพชาติเป็นอย่างนั้น แล้วเวลาพวกสืบแปดมงกุฏมันก็อ้างภพอ้าง
ชาติ ถ้าใครมานั่งอยู่ที่นี้มีฐานะนะ เมื่ออดีตชาติเราเป็นคู่เวรคู่กรรมกันนะ ถ้าขอรานมา
บอกไม่รู้จัก ถ้าขอรานมานะ เฮ้ย! กูไม่รู้จักเอ็ง ขอราน เอ็งไม่รู้จัก ใ้มันอ้างไป

เวลาเราเชื่อใจ เราเชื่อสัจจะ เราเชื่ออนาคตังสญาณขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า แต่มันเป็นโอกาส เป็นกรณีนั้น แต่กรณีที่เราจะอ้างอย่างนั้นตลอดไป
เราอ้างไม่ได้ ถ้ามันเป็นปัจจุบัน มันเป็นปัจจุบันที่นี้

นี่เราพูดอย่างนี้ พูดอย่างนี้เพราะว่า ถ้ามีสติ ถ้าคำถามนี้เขามีสตินะ พอเขามีสติ
ปั๊บ ความรู้สึกของเขามันจะเกิดความสังเวช พอมันเกิดความสังเวช มันจะเกิดกรรม เขา
เรียกกรรมสังเวชไป

เวลาเราเห็นสิ่งใดนะ แล้วทำไมมันเศร้าหมอง มันสะเทือนหัวใจ น้ำตาไหล มัน
ทำให้เราเกิดสังเวช แล้วถ้าเรามีสติปัญญาต่อเนื่องไปนะ มันจะเกิดปิติ เกิดปิติก็เกิด
น้ำตาไหลพรากอีกนะ

เกิดปิติว่า เราเกิดมาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง เกิดมาพบ พระพุทธศาสนา เราได้ศึกษา
รำเรียนมา แล้วเราได้ประพฤติปฏิบัติมา จิตใจของเรามันได้สัมผัสใจ มันได้สัมผัสนะ
ความสงบของใจแล้วมันใคร่ครวญของมัน มันเกิดกรรมสังเวช เกิดปิติ เห็นใหม่ พอเกิด
ปิติ มันเป็นธรรมโอสถ มันเป็นปัจเจกตั้ง มันเป็นสันติปฏิญญาให้กับใจดวงนั้น กับใจดวงที่
ประพฤติปฏิบัติ ถ้าจากใจดวงที่ปฏิบัติ สิ่งนี้มันก็เป็นประโยชน์ไป

มันสถานะอย่างไร เพราะสถานะเราเป็นฆราวาส สถานะเรามีครอบครัว เราไม่
ต้องรับผิดชอบ สถานะอย่างนี้ เราปฏิบัติอย่างนี้ ได้คุณสมบัติอย่างนี้ มันก็สมฐานะไป
สมฐานะของเรา แล้วเราก็สร้างบุญญาธิการไป

เขาบอก “ผมอยากปลื้กวิเวก ผมอยากออกบวชไปเลย แต่ผมทำไม่ได้สักอย่าง”
นี่คำถาม เห็นไหม

เรามีความปรารถนาทั้งนั้นนะ เราอยากทำ เรามีเจตนาอยากทำสิ่งที่ดี ๆ ทั้งหมดเลย แต่เพราะว่ากรรมของสัตว์ใจ เราได้สิ่งนี้มา

มันมีเยอะนะ เวลาสมัยที่เราอยู่กับหลวงตา มันมีพวกลูกศิษย์บางคนไปหาท่านแบบขอลาออกจากราชการ ท่านเห็นด้วย เออ! ใช่ แต่บางคนไปลากับท่าน ท่านไม่ให้ ออกนะ ท่านบอกไม่สมควร แสดงว่าท่านรู้ว่าปฏิบัติไปแล้วมันจะไปทุกข์ข้างหน้า ท่านบอกว่าให้รับราชการไป แล้วปฏิบัติไปด้วย มันพออยู่ได้ มันไม่ใช่ว่าจะเหมือนกันหมด

แต่บางคนไปขอท่านนะ บอกว่าจะลาออกจากราชการแล้วมาปฏิบัติ ท่านบอก เออ! เอาเลย แต่บางคนท่านบอกไม่ได้ ไม่ควร ให้รับราชการไปอย่างนั้นนะ แล้วปฏิบัติไปด้วย เห็นไหม มันไม่เหมือนกัน

นี่ก็เหมือนกัน เราคิดเราปรารถนาว่าเราอยากทำ ๆ แต่ในเมื่อเรามีภาระรับผิดชอบแล้ว ถ้ามีภาระรับผิดชอบแล้ว ถ้าเราเป็นสุภาพบุรุษ เราก็ทำหน้าที่การงาน ขวนขวายตรงนี้ ตั้งใจทำหน้าที่การงานของเราให้ดี แล้วส่งเสียให้เขาขึ้นฝั่งให้หมด มีหน้าที่การงานแล้ว เราสุขภาพแล้ว เราทำทุกอย่าง เขามีทางไปหมดแล้ว แล้วตอนนั้นนะ ถ้าจะปฏิบัติจริงๆ เอาตอนนั้นเลย ตอนนี้อย่างไปก่อน เรายังรับผิดชอบครอบครัวไปก่อน ทำสิ่งใดให้จบให้สิ้นไป

เราจะบอกว่า อย่าไปแบกโลก ถ้ามันไปแบกโลกไป แบกโลก มันไม่เป็นจริงอย่างที่เราคิดหมดหรอก แต่ถ้าเรามีธรรมะในหัวใจของเรา เราเข้าใจ ธรรม โสภณ มันมีศีล มีสมาธิ มันมีปัญญาขึ้นมา แล้วมันสังเวช มันวางไว้ วางไว้ วางโลกไว้ กลับมาดู กลับมาดูความมหัศจรรย์ของจิต กลับมาดูความมหัศจรรย์ของจิต จิตที่มีสติปัญญาไปแล้ว มันเห็นแล้วมันสังเวช มันวางได้

แล้วไปดูคนที่เขาไม่มีสติปัญญาแบบเราสิ เขาอาบเหงื่อต่างน้ำเป็นทางโลกหมดเลย เขาจะเครียด เขาจะจริงจัง เขาไม่ทำเหมือนเรา

เราก็จริงจัง แต่เราจริงจัง เรามีหัวใจอีกชั้นหนึ่งที่บอกว่าเป็นหน้าที่ แต่จริงๆ แล้วเราอยากได้สังฆธรรม เราอยากได้รสของธรรม เห็นไหม มันเป็นหน้าที่ มันแตกต่างกับที่ทำแบบหน้าเดียว ทำแบบโลก ทำแบบสุดโต่งหน้าเดียว

แต่ของเรา เราทำตามหน้าที่ แต่เรายังขยักหัวใจของเราไว้ว่า มันมีสติมีปัญญา รู้เท่าทันการปฏิบัติ รู้เท่าทันสิ่งที่ดีนั้นรณคินคว่าแสวงหา ทั้งๆ ที่รู้ว่ามันเป็นสมมุติ ทั้งๆ ที่รู้ เพราะอะไร นี่เพราะธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง เรามีสติปัญญา เรา ไม่ได้สุดโต่งแบบเขา

ถ้าสุดโต่งแบบโลกมันสุดโต่งไปเลย แล้วเขาบอกว่านี่เป็นคนขยัน เป็นคนดีงาม แต่เป็นคนสุดโต่งไปเลย นี่เรื่องโลกๆ

แต่ของเรา เราก็เป็นโลกอยู่ เราทำหน้าที่ของโลกของเราอยู่ แต่เรามีสติปัญญาของเรา เราก็ยับยั้งของเราเพื่อสติปัญญาของเรา วางไว้ อย่าไปแบกมัน อย่าให้ทุกข์จนเกินไป

เพราะเขาถามว่า “แล้วหลวงพ่อดีโปรดเมตตาช่วยแนะนำด้วย”

ช่วยแนะนำ นี่แนะนำ แนะนำให้เห็นว่า คนเราเกิดมาเป็นผลของวิญญูะ เป็นผลของเวรของกรรม แต่เราเกิดมาแล้วเรายังมีศักยภาพ เรายังมีคนดี เรามีคนดี คนดีหมายความว่า มีสติมีปัญญา คนดีวัดกันตรงนี้ ปัญญาของคนมันให้ค่าว่ามนุษย์คนนั้น จะมีคุณสมบัติมากน้อยแค่ไหน

นี่เราเป็นชาวพุทธ แล้วเราประพฤติปฏิบัติ มันมีศีล สมาธิ ปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในสมองเราบ้าง เราคิดได้ เราทำได้ เรามีสติปัญญาได้ เราจะพาชีวิตของเราไม่ให้เราร้อนจนเกินไป แล้วถ้ามันมีโอกาสจะปฏิบัติข้างหน้า

เราสาธุนะ ถ้าโอกาสข้างหน้าเราจะได้ปฏิบัติจริงๆ จังๆ ขึ้นมา ถ้าเราได้ส่งเสียทางครอบครัวได้จบสิ้นแล้ว ถ้าจะปฏิบัติตอนนั้น เอาตอนนั้นมาพูดกันตามความจริงดีกว่า แต่ตอนนี้เป็นหน้าที่ หน้าที่ต้องรับผิดชอบ รับผิดชอบของเรา ทำหน้าที่การงานของเรา แล้วก็ปฏิบัติไปอย่างนี้ แล้ววาง รู้แล้ววาง รู้แล้ววางให้ใจมันผ่อนคลาย ให้ใจมันผ่อนคลาย อย่าไปรู้แล้วเครียด อย่าไปแบก รู้แล้วทุกข์ยาก รู้แล้วกดดันตัวเอง ถ้ารู้แล้วกดดันตัวเองนี้เท่ากับแบกโลก

ถ้ารู้แล้ววางนี่เหนือโลก เรารู้แล้วเราวางไว้เพื่อดำรงชีวิตของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา เหวี่ยง